

"PANDEMIJA NOSTALGIJE" - KNJIGA KOJA JE OSVIJESTILA EUROPLJANE KOLIKO JE STRAH OD ZARAZE OPASAN ZA POLITIČKO ZDRAVLJE EU

MOŽE LI KORONA UBITI LIBERALNU DEMOKRACIJU?

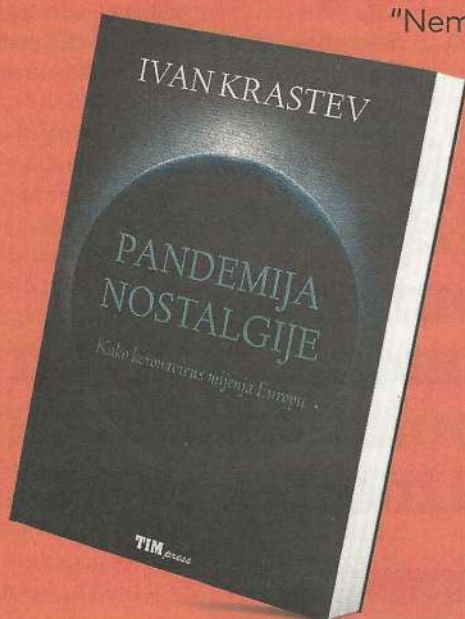

Što ako se pandemija COVID-19 održi još nekoliko godina? To bi bila "najveća opasnost za europske liberalne demokracije", smatra Krastev.

"Nemoguće mi je zamisliti da demokracija preživi ako se ne smijemo okupiti u skupine veće od pedeset ljudi. Demokratsku politiku 20. stoljeća oživljavala je snaga gomile"...

PIŠE ZDRAVKO MILINOVIĆ

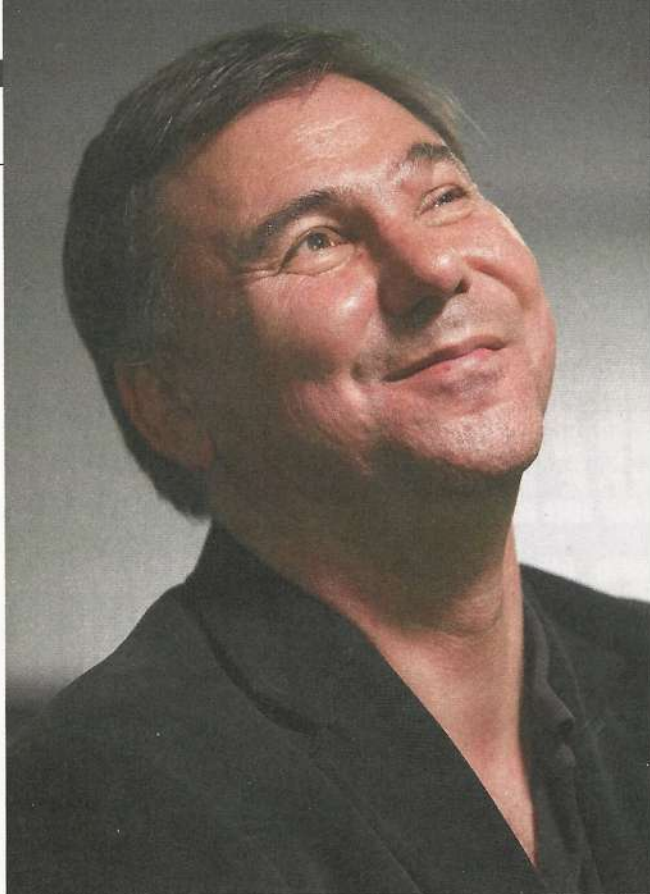
Knjiga bugarskog politologa Ivana Krasteva "Pandemija nostalgije: kako koronavirus mijenja Europu" pisana je proletoš, u jeku prvoga vala koronavirusne epidemije, i odmah je doživjela svjetsku slavu - prevedena je na dvadeset jezika. Sad je izišla i u hrvatskom prijevodu, u izdanju nakladne kuće TIM press

Da svijet kakav smo dosad poznavali nestaje s pandemijom COVID-19, ne govore samo dežurni katastrofičari. I najozbiljniji intelektualci, mislioci i analitičari slažu se s konstatacijom da ovaj zlokobni virus naširoko poznat kao koronavirus najavljuje "kraj globalizacije kakvu poznajemo".

"Kad pandemija završi, ljudi će osjećati nostalgiju za onim minulim vremenima kad smo lako mogli letjeti gotovo svugdje po svijetu, kad su restorani bili krcati i kad je umiranje bilo tako ▶

U travnju je, napominje Krastev, dvije milijarde ljudi živjelo u zemljama u kojima je parlament bio suspendiran ili je sam sebi ograničio ovlasti mjerama protiv virusa

Ivan Krastev jedan je od najistaknutijih europskih intelektualaca bugarskog podrijetla. Politolog je, stručnjak za istočnoeuropske demokracije. Stalni je suradnik Instituta za znanost o čovjeku u Beču

DARKO TOMAŠ/HANZA MEDIA

neprirodno da smo se poslije smrti starije osobe pitali nije li umrla zbog liječničke pogreške. Premda bi se ljudi rado vratili u normalu, ustanovit će da je to nemoguće." Po ovim proročanskim recima hrvatski izdavač TIM press naslovio je novu knjigu bugarskog politologa Ivana Krasteva koja je pisana i objavljena ove 2020. godine u jeku pandemije COVID-19. "Pandemija nostalgije: kako koronavirus mijenja Europu" naslov je hrvatskog izdanja ove knjižice (dugog eseja, kako kaže sam autor) koja se u originalu zove "Is It Tomorrow Yet?". Knjiga je u samo nekoliko mjeseci prevedena na dvadesetak jezika, od engleskog preko španjolskog do japanskog.

Ivan Krastev jedan je od najistaknutijih europskih intelektualaca bugarskog podrijetla, politolog i stručnjak za istočnoeuropske demokracije. Stalni je suradnik Instituta za znanost o čovjeku u Beču, gdje i živi, a od 2015. svaki mjesec piše kolumnu za međunarodno izdanje New York Timesa o političkim i kulturnim pitanjima Srednje i Istočne Europe. "Tocqueville našeg vremena", kako su ga poklonici nazvali, sredinom ožujka ove godine "uznemiren širenjem pandemije", povukao se u prijateljevu seosku kuću u Bugarskoj, analizirao utjecaj bolesti COVID-19 na Europu i svijet i počeo pisati ovo djelo.

Europi se dogodio proces obnavljanja značenja nacionalnih država kao jedinog efikasnog odgovora na pandemiju, prvi je i temeljni zaključak Ivana Krasteva.

Znači li jačanje europskih država ujedno i početak kraja Europske unije? "Tijekom ove krize Europska unija ponekad je nalikovala na posljednja desetljeća Rimskog Carstva, kada ljudi koji su živjeli na njegovu teritoriju nisu više ni znali da su u njemu", konstatira Krastev. On nije euroskeptik, štoviše, i baš zato njegova konstatacija da "Europska unija nakon ove krize više neće biti ista" dobiva dodatno na težini. Ozbiljno strahuje od "pobjede etničkog nacionalizma i nativističkog populizma u europskoj politici".

Velike epidemije kroz povijest i nisu bile tako rijetke, mijenjale su svijet "na sličan način kao ratovi i revolucije", ali, kako zapaža Krastev, ratova i revolucija se sjećamo, ali pandemije zaboravljamo. Primjerice, najtragičniji događaj 20. stoljeća nije bio ni Prvi (tzv. Veliki) rat, a

ni Drugi svjetski rat. Najveću tragediju donijela je španjolska gripa koja je dvadesetih godina prošlog stoljeća zarazila 500 milijuna ljudi, tada trećinu svjetskog pučanstva. Smrtno je stradalo između 50 i 100 milijuna ljudi, možda i više nego u oba svjetska rata zajedno. "WorldCat, najveći knjižnični katalog na svijetu, imao je 2017. godine oko 80.000 knjiga o Prvom svjetskom ratu (na više od četrdeset jezika), ali jedva 400 knjiga o španjolskoj gripi (na pet jezika)." To je dvjesto puta manje, konstatira i čudi se Krastev.

Kako se Europska unija može nositi s pandemijom, osnovno je pitanje koje zaokuplja Krasteva. On piše u trenutku kada su nacionalne države unutar EU počele zatvarati granice ne čekajući reakciju

"Koronavirus je zarazio kontinent neizlječivim nacionalizmom koji je zaprijetio i samom opstanku EU, a širenje bolesti potvrdilo je mističnu važnost granica"

poslovično pospanog Bruxellesa. "U samom jednom tjednu COVID-19 je zatvorio više europskih granica nego što je 2015. uspjela izbjeglička kriza na kontinentu... Koronavirus je zarazio kontinent neizlječivim nacionalizmom koji je zaprijetio i samom opstanku EU, a zloćudno širenje bolesti potvrdilo je mističnu važnost granica." Krastev podsjeća da je zatvaranje granica najstariji način borbe protiv epidemija pa navodi primjer habsburškog cara Josipa I. koji je "odlučio spriječiti širenje bolesti s Balkana tako što je stvorio sanitarni kordon duž južne granice Habsburškog Carstva s Osmanskim Carstvom. Njegove su mjere uvelike bile uspješne, ali nisu spasile njegov život – umro je od malih boginja 1711. godine".

Koronakriza započela je a da prethodna, migrantska kriza ni približno nije završila, samo je zapela na vratima Europe. Zato su, kaže Krastev, turist i izbjeglica postali simboli u danas epskoj borbi globalista i antiglobalista. "Turist utjelovljuje globalizaciju i dočekuje se raširenih ruku. Taj dobronamjerni stranac dolazi, troši, divi se i odlazi... S druge strane, izbjeglica predstavlja prijeteću narav globalizacije. Dolazi opterećen jamima vanjskog svijeta. On je među nama, ali nije jedan od nas." Krastev je pesimističan jer misli da do povratka turista u skoroj budućnosti neće doći, a da će se Europa suočiti s još većim brojem migranata na svojim granicama.

Zbog svega toga ljudi se sve više okreću državi očekujući da će ona spasiti i zdravlje i posrnulo gospodarstvo.

"Ljudi pokazuju da su spremni trpjeti znatna ograničenja svojih prava, ali ne trpe državnu vlast koja nije spremna nešto poduzeti." U travnju je dvije milijarde ljudi širom svijeta živjelo u zemljama u kojima je parlament bio suspendiran ili je sam sebi ograničio ovlasti hitnim mjerama protiv koronavirusa. Strah i neizvjesnost doveli su do značajnog porasta potpore autoritarnim vlastodršcima. Isto tako, značajno je porastao društveni ugled i javni utjecaj stručnjaka i zdravstvenih eksperata.

Krastev je sve ovo pisao prije izbora u Hrvatskoj koji su potpuno potvrdili njegove procjene. Vlada Andreja Plenkovića pobijedila je na izborima i dobila je još jedan mandat zahvaljujući dojmu značajnog dijela javnosti da je dobro vodila borbu s pandemijom, da je ipak poduzimala mjere za pomoć gospodarstvu, a ponajviše zbog pukog straha od neizvjesnosti

koju nosi famozni jesenski drugi val koronavirusa i posljedična nova velika ekonomska kriza. Profitirali su i naši stručnjaci, pa je tako ministar zdravstva dr. Vili Beroš dobio na izborima više preferencijalnih glasova i od samog premijera. A sada već znameniti prvi hrvatski epidemiolog Krunoslav Capak komotno može pobijediti na izboru za TV-lice godine.

Proaktivne vlasti koje ulijevaju povjerenje širokim masama, zaraženim više strahom i neizvjesnošću nego koronom, nisu dopustile pobjedu populističkih desnih stranaka, kako su to mnogi očekivali. Hrvatska u tome nije izuzetak. Porasla je popularnost i centrističkog francuskog predsjednika Emmanuelu Macrona i talijanskog premijera Giuseppea Contea. I do sada autoritarni

vizam ("jeftini kolektivizam") ne može nadomjestiti "ljude s trgova" koji su posljednjih desetljeća obilježili politička gibanja, ali i globalizaciju političkih tema. "Demokratsku politiku 20. stoljeća oživljavala je snaga gomile", piše Krastev.

Mnogobrojni borci za ljudska prava otvoreno strahuju da će se javnozdravstveni nadzor nad ljudima produžiti unedogled i kad prestane realna opasnost od koronavirusa. Imaju li kritičari "stanja izuzeća" pravo kad tumače nadzor koji je potaknut pandemijom kao povratak diskreditiranog zapadnjačkog "rata protiv terorizma", pita se Krastev.

Esej zaključuje analizom paradoksa koje nam iza sebe ostavlja globalna pan-

"Ova pandemija podučila je Europljane da mogu ostati sigurni jedino ako ne prihvate svijet u kojem se većina lijekova ili maski proizvodi izvan Europe"

vlastodršci poput mađarskog premijera Viktora Orbana samo su ojačali svoju moć. Ali, pandemije se ne mogu kontrolirati uobičajenom čvrstom rukom i zato nisu nimalo omiljene autoritarnim političarima, pa i diktatorima. Tako četvorica političara sklonih autoritarnom vladanju koje već nazivaju "savez nojeva" uopće ne žele priznati postojanje pandemije. Po Krastevu, to su "brazilski predsjednik Jair Bolsonaro, samovoljni vladar Bjelorusije Aleksandar Lukašenko, autokratski predsjednik Turkmenistana Gurbangulij Berdimuhamedov i nikaragvanski diktator Daniel Ortega".

No, što ako se pandemija COVID-19 održi još nekoliko godina, a ne samo nekoliko mjeseci? To bi bila "najveća opasnost za europske liberalne demokracije... Nemoguće mi je zamisliti da demokracija preživi ako se ne smijemo okupiti u skupine veće od pedeset ljudi", kaže Krastev koji smatra da internetski akti-

demija koja se najuspješnije (barem do sada) liječila lokalnim i nacionalnim mjerama. Usprkos zatvaranju granica i zatvaranju ljudi u vlastite domove, postali smo "veći kozmopoliti nego ikad. Možda prvi put u povijesti, ljudi širom svijeta vode iste razgovore i dijele iste strahove". Krastev ne može sakriti svojevrсни optimizam koji proizlazi iz njegovih zaključaka:

"Globalizirana narav ove pandemije, zajedno sa spoznajom da ekonomski nacionalizam iz 19. stoljeća više ne dolazi u obzir za male i srednje europske nacionalne države, može pružiti priliku za preustrojenu teritorijalnu nacionalizam koji je okrenut Uniji. Ova pandemija podučila je Europljane da mogu ostati sigurni jedino ako ne prihvate svijet u kojem se većina lijekova ili maski proizvodi izvan Europe... Uspješan protekcionizam u Europi moguć je samo na kontinentalnoj razini", procjenjuje Krastev. ■